संस्कृत क्रं. नं. १०

याज्ञिक

विधि:

शंकराचार्य — संन्यासप्रार्थना विधि:

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

योऽशरीरस्य शोकमोहौ च चेतसः । प्राणस्य क्षुत्पिपासे च षड्
डूर्मिरहितः शिवः । आत्मदर्शिनं ब्रह्मज्ञानपरायणं । सम्य
क् श्रुत्वा चेत्त्वं एवं गुरूपदेशेन । यथोक्तविधिवद्गुरुस्थानं दं
डवत्प्रणामं कृत्वा संन्यासं प्रार्थयेत् । हे गुरो त्वं ब्रह्मविदेकरूढ
स्वरूपः । तत्प्रसादात्संन्यासं करोमि । पुनर्गुरुर्वदति । हे पुत्र सं
न्यासे किमर्थेक शिष्यसि गृहाश्रममेव कर्तव्यं । गृहाश्रमे सर्व
वर्धमानं प्राप्नोषि । पुनः शिष्यो वदति । गृहाश्रमं न करोमि । गृहा
श्रमे अनेकशोकमोहादिकर्माणि बंधनानि भवंति । तस्माद्गृ
हाश्रमो न कर्तव्यः । त्वच्चरणप्रसादेन श्रीहरिस्मरणं करोमि

पुनर्गुरुर्वदति । हे पुत्र संन्यासे महादुःखं तस्मात्संन्यासो
न कर्त्तव्यः । पुनः शिष्यो वदति हे गुरो । त्वच्चरणप्रसादेन सर्व्व
कष्टं नाशयामि हे गुरो विघ्नरूपिणा त्वया प्रसादः कर्त्त
व्यः पुनर्गुरुर्वदति । हे पुत्र ब्रह्मचार्यस्थाने गच्छ । दंडवत्प्रणा
मं कृत्वा शिष्यो वदति गुरो [illegible]द्य संन्यासं करोमि । पुनरा
चार्येणोक्तं । हे पुत्र केन दुःखेन संन्यासं करोषि । शिष्यो वद
ति । हे आचार्य दुःखं नास्ति मम मोक्षार्थं त्वत्कृपया संन्यासाश्रम
हरिस्ते जनं करामि । पुनराचार्यो दीक्षां दद्यात् । ॐ ह्रीं श्रीं ब्रह्म हंसः
सोहं सोहमस्मि परमहंसः तत्त्वमसि शास्त्रे ॐ इति हंसदी

(21)

त्वा । दंडवत्कमंडलून् मध्ये दीयते वा द्विविकाश्रमं दिक्षु गमनं च । हे पु
त्र तीर्थयात्रां कुरु । शिष्यो वदति तीर्थयात्रां करिष्यामि । तीर्थया ।
त्रां कृत्वा । पुनर्गुरुस्थाने आगत्य संन्यासं ग्राहयेत् । पुनर्गुरुर्वदति
हे पुत्र आचार्यसमीपं गच्छ । पुनराचार्यसमीपं गत्वा दंडवत्प्रणामं कृ ।
त्वा संन्यासं ग्राहयति सम्यक्शुद्धचित्त । सावधानो भवामीति । ५
ति श्रीशंकराचार्यविरचितः संन्यासग्रहणविधिः संपूर्णः ॥ गुरु
शिष्यविचारात्कल्याणं प्राप्नोति । अथ पद्धतिः । आदौ वेदांताचा
र्यो ब्रह्मा । द्वितीयाचार्यो विष्णुः । तृतीयाचार्यो रुद्रः । चतुर्थाचार्यो

" Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

६

३ वसिष्टः पंचमाचार्यः शक्तिः षष्ठाचार्यः पाराशरः सप्त
माचार्यो व्यासः अष्टमाचार्यः शुकः नवमाचार्यो गौडः द
शमाचार्यो गोविंदः एकादशः श्रीशंकराचार्यः इत्ये
कादशाचार्याः सत्ययुगमध्ये आचार्यत्रयं । ब्रह्मविष्णुरु
द्राः । त्रेतायुगे आचार्यत्रयं वसिष्टशक्तिपराशराः द्वा
परे आचार्यद्वयं व्यासशुकौ । कलियुगे । आचार्यत्रयं । गौड
गोविंदशंकराचार्याः । शंकराचार्यस्य चत्वारः शिष्याः
स्वरूपाचार्य पद्माचार्य त्रोटकाचार्य पृथ्वीधराचार्य इति ३

(3A

श्च पदस्य नामानि। स्वरूपाचार्यस्य शिष्यद्वयं। तीर्थ आश्रमश्च
पद्माचार्यस्य शिष्यद्वयं। वन आरण्यश्चेति। त्रोटकाचार्यस्य
शिष्यत्रयं। गिरिपर्वतसागरा इति। पृथ्वीधराचार्यस्य शिष्य
त्रयं। सरस्वतीभारतीपुरी चेति दशनामानः संन्यासिनः श्च
थाम्नायमठाद्वारः प्रथमपश्चिमाम्नाय। शारदामठ। कीटवा
रसंप्रदायतीर्थ। आश्रमपद। द्वारकाक्षेत्र। सिद्धेश्वरदेव। ब्रह्म
विश्वरूपाचार्य नंदब्रह्मचारी। गोमतीतीर्थ। द्वितीयपूर्वाम्नाय
गोवर्धनमठ। भोगवारसंप्रदाय। वनआरण्यपद। पुरुषोत्तम

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan Mumbai.

पुरुक्षेत्र। जगन्नाथदेवता विमलादेवी। बलभद्रः पद्माचा
र्यः चैतन्यब्रह्मचारी। महोदधितीर्थ। तृतीयउत्तराम्नाय। जो
समठ। आनंदवारसंप्रदाय। गिरिपर्वतसागरपद। बदरिकाश्रम
क्षेत्र। नारायणदेवता। पूर्णागिरिदेवी। नरत्रोटकाचार्यः स्वरू
पब्रह्मचारी। अलकानंदातीर्थ। चतुर्थदक्षिणाम्नायः शृंगे
रीमठ। भूरिवारसंप्रदाय। सरस्वतीभारती। पुरीपद। रामेश्वरक्षे
त्र। आदिवराहदेवता। कामाक्षादेवी। शृंगिऋषिः पृथ्वीधराचा
र्यः प्रकाशब्रह्मचारी। तुंगभद्रातीर्थ। ४। पंचमऊर्ध्वाम्नाय। निरा

Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

नंदपीठ। सुमेरुमठ। कायसंप्रदाय। जीवज्ञानपद। कैलास
क्षेत्र। निरंजनोदेवता। मायादेवी। ईश्वरश्चाचार्यो। नारदोब्रह्म
चारी। अथ मात्रा समस्तदक्षाजीतनकल्पातीथे॥ इति श्री शंक
राचार्य विरचित दशनाम मठाम्नाय संप्रदायः॥ अथ पतप
राः अष्टश्राद्धचीयाहोमशिखायज्ञोपवीतत्यागविधिः अथ ब्र
ह्मयज्ञः आचमनं। प्राणायामत्रयं। कालज्ञानं। परमेश्वरप्री
त्यर्थं ब्रह्मयज्ञमहं करिष्ये। ॐकारस्य ब्रह्माऋषिः गायत्रीछंदः
परमात्मादेवता। ब्रह्मयज्ञे विनियोगः भूरादिमहाव्याहृती
नां। प्रजापतिः ऋषिः गायत्र्युष्णिकानुष्टुप्छंदांसि। अग्नि

वायुः सूर्योदेवता ब्रह्मयज्ञे विनियोगः ॐ भूर्भुवः स्वः तत्सवि
तुर्वरेण्यं भर्गोदेवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् । इति जपे
त् । आचमनं । इति ब्रह्मयज्ञः । अथ रामतर्पणं । विष्णुर्विष्णुर्विष्णु
राचम्य । ३ । स्मरणं संध्यां वंदनं कृत्वा ततः सव्येन । ॐ यज्ञोपवी
तं परमं पवित्रं प्रजापतेर्यत्सहजं पुरस्तात् । आयुष्यमग्र्यं प्रतिमु
च शुभ्रं यज्ञोपवीतं बलमस्तु तेजः । पश्चात् आचार्यस्तु शिष्य
हस्ते जलं दद्यात् संकल्पं कारयेत् । यथा । अद्य श्री ब्रह्मणो द्वि
तीयपरार्धे । श्रीश्वेतवाराहकल्पे । वैवस्वतमन्वंतरे । अष्टावि
शतितमे । कलिप्रथमचरणे जंबूद्वीपे भारतखंडे । आ [illegible]

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(5A)

र्यावर्त्तांतर्देशे । अमुकाब्दे । अमुकसंवत्सरे । अमुकायन
गते श्रीसूर्ये । अमुकमासे । अमुकपक्षे । अमुकतिथौ । अमु
कवासरे । अमुकनक्षत्रे । अमुकयोगे । अमुककरणे । अमु
कगोत्रो । अमुकनामाहं [illegible]प्रा पितृतर्पणं अहं करि
ष्ये इति संकल्प्य: आब्रह्मभुवनाल्लोकादेवर्षिमुनिमान
वाः तृप्यंतु पितरः सर्वमातृमातामहादयः अतीतकुल
कोटीनां । सप्तद्वीपनिवासिनां । मयादत्तेन तोयेन तृप्यंतु भु
वनत्रयं । इति रामतर्पणं । अथ तर्पणप्रयोगः । विश्वेदेवास
इत्यस्य प्रजापतिः ऋषिः गायत्रीछंदः विश्वेदेवादेवताः

आवाहने विनियोगः। आवहनं। विश्वेदेवाः। शृणुतेमंह
वं। य अंतरिक्षे य उप द्यवि ष्ठ ये अग्निजिह्वा उत
वा यजत्रा आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयध्वं। आगच्छंतु महा
भागा विश्वेदेवा महाबला। तर्पणे विहिता ये च सावधाना
भवंतु ते। ॐ ब्रह्मास्तृप्यंतां। ॐ विष्णुः। ॐ रुद्रः। ॐ प्रजापतिः। तृ
प्यतां। ॐ देवाः। तृप्यंतां। ॐ छंदांसि। ॐ वेदाः। ॐ ऋषयः। ॐ पु
राणानि। ॐ आचार्याः। ॐ गंधर्वाः। ॐ इतराचार्याः। ॐ संवत्स
रः। सावयवः। तृप्यतां। ॐ देव्यः। तृप्यंतां। ॐ अप्सरसः। ॐ देवा
नुगाः। ॐ देवानुगाः। ॐ नागाः। ॐ सागराः। ॐ पर्वताः। ॐ सरि

(6A)

ति । प्रजापतिः ऋषिः त्रिष्टुप्छंदः पितरो देवताः पंचेदहेति प्रा
जापत्यः सरस्वत्यृषयः त्रिष्टुप्छंदः पितरो देवताः मधुवा
तऋतायते इति त्रयस्य गोतम ऋषिः गायत्रीछंदः विश्वेदेवादेवताः
सर्वेषां प्रसेकाख्यकर्मणि विनियोगः उदीरतामवर उत्परा
स उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः असुंयईयुरवृका ऋतज्ञास्ते
नोवंतु पितरो हवेषु अंगिरसो नः पितरो नवग्वा अथर्वाणो भृ
गवः । सोम्यासः तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे
स्याम । आयांतु नः पितरः सोम्यास अग्निष्वात्ताः पथिभिर्देव
यानैः अस्मिन्यज्ञे स्वधया मदंत्वधिब्रुवंतु तेवं[illegible]त्वस्मान् ३

The Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai, joint project

(7)

ॐ ऊर्जंवहंतीरमृतंघृतंमधुपयः कीलालपरिस्रुतंस्वधास्थपि
तॄन्मेतर्पयत ॥४॥ पितृभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधानमः पितामहेभ्यः
स्वधायिभ्यः स्वधानमः प्रपितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधानमः
॥५॥ येचेहपितरोयेचनेहयांश्चविद्मयांउचनप्रविद्म । त्वंवेत्थ
यतितेजातवेदाः स्वधाभिर्यज्ञंसुकृतंजुषस्व ॥६॥ मधुवाताऋ
तायतेमधुक्षरंतिसिंधवः माध्वीर्नः संत्वोषधीः मधुनक्तमुतो
षसः मधुमत्पार्थिवंरजः मधुद्यौरस्तुनः पिता । मधुमान्नो
वनस्पतिर्मधुमाअस्तुसूर्यः माध्वीर्गावोभवंतुनः ७ तृप्यंतां ।
नमोवऽस्तियाज्ञवल्क्यः प्रजापतिः ऋषिः यजुः पितरोदेवता ।

(7A)

त्ति । विश्वामित्रऋषिः गायत्रीछंदः मित्रोदेवता । मित्रपूज
नेविनियोगः मित्रस्यचर्षणीधृतः श्रवोदेवस्यसानसि । द्यु
म्नंचित्रश्रवस्तमं । मित्रपूजने । ऽ इमंमेवरुणेति । शुनःप
त्यश्विसरस्वतीजऋषयः गायत्रीछंदः वरुणोदेवता । व
रुणपूजनेविनियोगः ऽ इमंमेवरुणश्रुधीहवमद्याच
मृडयत्वामवस्युराचके । वरुणपूजने । उत्थाय । अदृश्रन्न
स्येति । सूर्यऋषिः गायत्रीछंदः सूर्योदेवता । सूर्योपस्था
नेविनियोगः अदृश्रन्नस्यकेतवोविरश्मयोजनांअ

१०

तु ॥ ध्वाजंत्तो ॥ अग्नयोयधा ॥ ॐ हंस: श्रुचिषद्वसुरंतरिक्षसद्धोतावेदिषदत्तिथिर्दुरोणसत् ॥ नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जागोजाऋतजाअद्रिजाऋतं ॥ त ॥ ॐ हंस: श्रुचिषद्वसुरंतरिक्षसद्धोतावेदिषदत्तिथिर्दुरोणसत् ॥ नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जागोजाऋतजाअद्रिजाऋतं बृहत्

मु ॥ प्राच्यैदिशे नम: इंद्राय नम: आग्नेय्यादिशे नम: अग्नये नम: दक्षिणायैदिशे नम: यमाय नम: नैऋत्यैदिशे नम: नैऋतये नम: प्रतीच्यैदिशे नम: वरुणाय नम: वायव्यैदिशे नम: वायवे नम: उदीच्यैदिशे नम: सोमाय नम: ऐशान्यैदिशे नम: ईशानाय नम: ऊर्ध्वायैदिशे न

मः ॐ ब्रह्मणे नमः ॐ अग्नये नमः पृथिव्यै नमः ॐ ओष
धिभ्यो नमः ॐ वाचस्पतये नमः ॐ विष्णवे नमः ॐ महद्भ्यो
नमः ॐ अद्भ्यो नमः ॐ अपांपतये नमः वरुणाय नमः ॥ इ
तिप्रतिमंत्रं ॥ उदकांजलि [illegible] संचच सति ॥ परमेष्ठी ऋ
षिः त्रिष्टुप्छंदः त्वष्टा देवता मुखमार्जने विनियोगः सं
र्व्वसा पयसा सन्तनूभिरगन्महि मनसा संशिवेन ॥ त्व
ष्टा सुदत्रो विदधातु रायोनुमार्ष्टु तन्वो यद्विलिष्टं देवा
गातुविदइति ॥ मनसस्पतिरृषिः विराट्छंदः देवा

११ गातुविदोदेवता। कर्मांगदेवताविसर्जने विनियोगः दे
(१७) वा गातुविदो गातुं वित्वा गातुमित मनसस्पत इमं देवयज्ञं स्वाहा।
वाचे स्वाहा वाते धाः देवताविसर्जनं ॥ इति नवग्रहाणां संपूर्णं
॥ त्र्यप्याहस्राहादि ॥ आसनमंत्रः ॥ ततः सव्येन ॐ
प्रथमे देवतासने ब्रह्मविष्णुमहेश्वरपिंडेष्वासनं। दत्ता
सनं। द्वितीये ऋषिष्वासनं ब्रह्मा ऋषिः विष्णुर्ऋषिः रु
द्र ऋषिः पिंडेष्वासनं। दत्तासनं तृतीये देवासनं। वसु
रुद्रादित्यपिंडेष्वासनं दत्तासनं ३। चतुर्थे मनुष्यासनं ११

सनंदन । सनातन सनत्कुमार पिंडेभ्यः सनंदत्तोसनं ४
पंचमेस्तु तासनं पृथिव्यादिस्तु तानि पिंडेभ्यः सनंदत्तोस
नं ५ ततोपसव्येन षष्टे । पितुः पितामह प्रपितामह पिंडेभ्यः
सनंदत्तोसनं ६ सप्तमे मातामह प्रमातामह वृद्धप्रमाता
मह पिंडेभ्यः सनंदत्तासनं ७ अष्टमे आत्मापितुः परमा
त्मापितुः वृद्धपरमात्मापितुः पिंडेभ्यः सनंदत्तासनं ८ इति
पिंडेदत्तासनमंत्रः उद्धरेत्सप्त गोत्राणि कुलमेकोत्तरं
शतं । पृथिव्यां यानि तीर्थानि । तान्यासनस्थितानि च

१२ पुनः सव्येन । चतुष्कोणवेदिकां कृत्वा । अग्निस्पर्शनं कृत्वा ।
अग्रामूले स्तृणादनं कृत्वा । तत्र विश्वेदेवादिपितॄणां आवा
हनं कृत्वा । ॐ विश्वेदेवाः पितरः सर्वे आयांतु अत्रस्या नं
तृष्यंतु । अस्मिन्काले पिंडं गृहीत्वा गयाशिरसि गुरुरूप
या विष्णु । प्रसादेनान्नपानं वेद । ॐ प्रथमे देवता । आद्यदेव
तात्रयं । ब्रह्मविष्णुमहेश्वरपिंडत्रयं दद्यात । इयंस्तु सिद्धि
र्यं गयायाइदमुदकं । फल्गुतीर्थे पिंडार्थे प्रेतशिलां गच्छेत
१ । द्वितीये रूषि आद्यदेवतात्रयं । ब्रह्मर्षि विष्णुर्षि रु १२

(10A)

र्षिपिंडत्रयंदद्यात् । इयंन्तुमिः इयंगया । इदमुदकं ।
फल्गुतीर्थेस्थपिंडंप्रेतशिलांगच्छेत् । २ । तृतीयेदैव
श्राद्धेदेवतात्रयं । वसुरुद्रादित्यपिंडत्रयंदद्यात् । इयं
न्तुमिरियंगया । इदमुदकंफल्गुतीर्थेपिंडंप्रेतशिलां
गच्छेत् । ३ । चतुर्थेमनुष्यश्राद्धेदेवतात्रयं । सनकसनं
दनसनत्कुमारपिंडत्रयंदद्यात् । इयंन्तुमिरियंग
याइदमुदकंफल्गुतीर्थेस्थपिंडदानार्थेप्रेतशिलां ।
गच्छेत् । ४ । पंचमेत्वतत्श्राद्धेदेवतात्रयंपृथिव्यादि ।

Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com